

Inleiding

Vorbereiden

Gesprek

Ondersteunen

Samenwerken

Extra alert

JGZ-ondersteuningskaart

bij de handreiking 'Omgaan met armoede in de jeugdgezondheid'

Inleiding

Vorbereiden

Gesprek

Ondersteunen

Samenwerken

Extra alert

Deze JGZ-ondersteuningskaart¹ is gemaakt ter ondersteuning in het gebruik van '[Omgaan met armoede in de jeugdgezondheid; een handreiking voor professionals in de geboorte- en jeugdgezondheidszorg](#)'. Het helpt de uitvoerend JGZ-professional in (de voorbereiding van) het gesprek met jeugdigen² en (aanstaande) ouders³ die te maken hebben met (dreigende) geldzorgen. De ondersteuningskaart zet in grote lijnen neer wat je kunt tegenkomen als je een gezin met (dreigende) geldzorgen begeleidt. De informatie in de ondersteuningskaart komt grotendeels uit de handreiking en uit enkele toegevoegde bronnen.

In de handreiking vind je handvatten op welke manier je (dreigende) geldzorgen kunt signaleren en jeugdigen en (aanstaande) ouders hierin kunt ondersteunen en stimuleren (de S.O.S.-aanpak). De S.O.S.-aanpak bestaat uit elf werkwijzen. De S.O.S.-aanpak geeft zowel praktische tips voor in de spreekkamer, als daarbuiten. Elke werkwijze van de S.O.S.-aanpak geeft aandacht aan het waarom, het hoe, de samenwerking en de voorwaarden.

¹ Deze JGZ-ondersteuningskaart is gemaakt door Lillian Vlijm in het kader van een stageopdracht bij het NCJ.

² Onder jeugdigen verstaan wij (ongeboren) kinderen en jongeren.

³ Met ouders worden alle volwassenen bedoeld die de dagelijkse zorg voor kinderen en jongeren op zich nemen.

De JGZ-ondersteuningskaart is opgebouwd uit 5 onderdelen:

- **Vorbereiding**
Hoe kun je je als JGZ professional vooraf voorbereiden?
- **Gesprek**
Hoe maak je (dreigende) geldzorgen bespreekbaar met jeugdigen en (aanstaande) ouders?
- **Ondersteunen**
Waar kun je allemaal aan denken?
- **Samenwerken**
Waar kun je aan denken in de samenwerking?
- **Extra alert**
Waar kun je extra op letten bij verwijzen?

Leeswijzer

Het is handig als de handreiking 'open staat' zodat je kunt scrollen naar de paginanummers die bij de onderwerpen staan. De verwijzingen die in deze ondersteuningskaart worden gedaan, verwijzen naar de belangrijkste pagina's in de handreiking waar het onderwerp wordt besproken. Door overlap van bepaalde onderwerpen kan extra informatie over een onderwerp ook op andere pagina's staan. De links in de tekst van de JGZ-ondersteuningskaart en die van de handreiking verwijzen naar relevante websites, e-mailadressen en films. In de digitale versies kun je daar direct naar doorlinken.

Handreiking 'Omgaan met armoede in de jeugdgezondheid'

Lees ook:

- [Omgaan met armoede op scholen](#)
- [Omgaan met armoede in het sociaal domein](#)
- [Omgaan met geldzorgen van mbo-studenten](#)

Contact

Mocht u vragen of opmerkingen hebben n.a.v. deze ondersteuningskaart, neem dan contact op met NCJ-adviseur Petra Kletter via pkletter@ncj.nl.

Inleiding

Vorbereiden

Gesprek

Ondersteunen

Samenwerken

Extra alert

Urgentie

[1 op de 3](#) (aanstaande) ouders maakt zich regelmatig tot bijna altijd zorgen over geld. (Dreigende) geldzorgen kunnen impact hebben op alle levensgebieden van jeugdigen en hun ouders. Jeugdigen en (aanstaande) ouders die (dreigende) geldzorgen hebben zullen hun financiële zorgen niet snel zelf aankaarten. Weet dat (dreigende) geldzorgen ook voorkomen bij gezinnen waarvan je het niet verwacht (hoogopgeleid, werkend) en dat financiële problemen (in)direct oorzaak kunnen zijn van mentale klachten, fysieke klachten en een ongezonde leefstijl.

> Jeugdigen die leven in armoede (p. 11)

Definitie

Volgens de Europese Commissie zijn mensen arm wanneer 'de materiële, culturele en sociale middelen onvoldoende zijn om op een manier te leven die als minimaal aanvaardbaar wordt gezien in de samenleving waarin men leeft'.

SOS-aanpak

Vanuit je rol als JGZ-professional kun je veel betekenen voor gezinnen met (dreigende) geldzorgen. In de handreiking vind je o.a. allerlei praktische mogelijkheden en handvatten op welke manier je (dreigende) geldzorgen kunt signaleren en jeugdigen en (aanstaande) ouders hierin kunt ondersteunen en stimuleren.

> SOS-aanpak (p.19)

Drie vormen van armoede die elk een eigen aanpak vragen¹:

Generatiearmoede: Bij generatiearmoede gaat het om het doorbreken van generatie op generatie doorgegeven patronen. Hier is een integrale, meerjarige en multidimensionale aanpak nodig.

Migratie-armoede: Bij migratie-armoede zijn er specifieke factoren die armoede in stand houden zoals het niet spreken van de Nederlandse taal en daarmee samenhangend vaak ook een slechtere arbeidsmarktpositie, het niet kennen van het Nederlandse onderwijs- en zorgsysteem en het ontbreken van een sociaal netwerk. Voor deze vorm van armoede zijn o.a. ervaringsdeskundigen, sleutelpersonen of maatjes effectief.

Situationele armoede: Deze vorm van armoede is ontstaan als gevolg van een specifieke (levens)gebeurtenis, bijv. ziekte, echtscheiding, werkloosheid of de overgang 18-/18+. Bij deze vorm van armoede gaat het in de aanpak vooral om het doorbreken van schaamte en daarmee sneller signaleren van deze vorm van armoede zodat tijdige actie mogelijk is.

Sociale kaart en cijfers

Het is ook belangrijk om na te gaan wat je eigen organisatie/gemeente/wijk/netwerk biedt qua interventies, regelingen en lokale fondsen, wat de samenwerkingsafspraken zijn en de sociale kaart op te zoeken. Bekijk ook eens de armoede-, (jeugd)gezondheids-, sociale en economische cijfers van je wijk en/of gemeente, bijvoorbeeld via waarstaatjegemeente.nl en via de databank van je eigen organisatie/gemeente. De [KansenKaart](#) laat zien hoe omstandigheden waarin Nederlanders opgroeien samenhangen met uitkomsten op latere leeftijd.

¹ Daarover kun je meer lezen in [dit onderzoek](#) van het Verwey Jonker Instituut.

Inleiding

Vorbereiden

Gesprek

Ondersteunen

Samenwerken

Extra alert

Vertrouwensrelatie

(Dreigende) geldzorgen kunnen zorgen voor schaamte, angst en een schuldgevoel bij (aanstaande) ouders en jeugdigen. Als (aanstaande) ouders en jeugdigen een goede vertrouwensrelatie hebben met de zorgverlener, zijn ze meestal wel bereid om over hun financiële zorgen te praten. Vergeet niet aan de (aanstaande) ouders en/of jeugdige te vragen wat hem/haar al lukt of goed gaat en wat (het meeste) nodig is. Geef aan de (aanstaande) ouders en/of jeugdige aan wat je wel en niet kunt betekenen en waarvoor hulp van een ander nodig is en dat je wel kunt helpen bij de verwijzing.

> Basishouding professional (p.14)

> Tips vertrouwen opbouwen (p. 21-23)

Signalen herkennen

Het is niet altijd eenvoudig om (dreigende) geldzorgen te herkennen. Wees je bewust dat de signalen die in de signaleringslijst staan ook signalen kunnen zijn die je bij andere problemen kunt zien. Ga altijd in gesprek met de ander om aan te geven wat je ziet/merkt/hoort om te checken waardoor deze signalen kunnen komen. Omgekeerd kan er ook sprake van (dreigende) geldzorgen zijn, terwijl de signalen niet/minder duidelijk zijn.

> (Vroeg)signaleren van gezinnen (p. 24-26)

> Signalen (p. 67-68)

Draagkracht

Schat in en stem af welke regie bij de (aanstaande) ouders en/of jeugdige kan liggen en welke rol je zelf neemt. Soms kan het helpend of nodig zijn om een warme verwijzing te doen of een stapje extra te zetten.

Vragenlijsten en gespreksmethodieken

Voeg vragen over financiën toe aan standaard screenings- en gespreksinstrumenten, gezondheidsonderzoeken en vragenlijsten. Gebruik gespreksmethodieken (zoals [GIZ](#), [SPARK](#), [SamenStarten](#), [Positieve gezondheid](#), etc.) om (dreigende) geldzorgen ter sprake te kunnen brengen door/met de jeugdige en/of (aanstaande) ouders, en om met een brede blik en in dialoog met hen de krachten en zorgbehoeften in te schatten. Zie 'Bespreken' ook voor voorbeeldzinnen, algemene gespreksvaardigheden en het bespreekbaar maken van (vermoedens van) geldzorgen in verschillende situaties.

> Herkennen (p. 24-26)

> Bespreken (p. 27-29)

Psycho-educatie

Leg uit dat iedere (aanstaande) ouder of jeugdige met (dreigende) geldzorgen en/of geldstress te maken kan krijgen en dat dit eventueel een relatie kan hebben met de gezondheid en ontwikkeling van een kind. En dat financiële gezondheid daarom ook een terugkerend onderwerp van gesprek is.

Maatwerk, stress- en cultuursensitief

Houd er rekening mee dat de (aanstaande) ouders en jeugdigen stress kunnen ervaren door de (dreigende) geldzorgen, werk daarom stress-sensitief. Ook de culturele achtergrond van de jeugdige of (aanstaande) ouders kan een factor zijn, houd daar rekening mee. Er is maatwerk nodig bij gezinnen met complexe omstandigheden, zoals tienerzwangerschappen of lage gezondheidsvaardigheden.

Geldstress

(Dreigende) geldzorgen kunnen een negatieve impact hebben op verschillende levensgebieden van jeugdigen en hun ouders. Deze (dreigende) geldzorgen geven hen veel stress. Kijk samen met de (aanstaande) ouders en/of jeugdige naar wat (de meeste) stress geeft en wat kan helpen om de stress te verlagen en te kunnen ontspannen. Je kunt als JGZ-professional iets betekenen op alle levensgebieden die onder druk komen te staan, door te ondersteunen en preventief hulp te bieden, en indien nodig te verwijzen. Het is ook belangrijk om te versterken wat goed gaat, om zo de draagkracht te vergroten.

> Gevolgen armoede en geldstress (p. 11-12)

> Ondersteunen (vanaf p. 34)

> Stimuleren (p. 52)

> Gerelateerde JGZ-richtlijnen

> Onderwerp 'Stress' op ncj.nl

Tip: kijk ook eens wat jouw eigen organisatie/gemeente/regio aan mogelijkheden heeft.

Nu Niet Zwanger

Ga met vrouwen in kwetsbare omstandigheden en hun partners in gesprek over hun kinderwens en anticonceptie.

> Nu Niet Zwanger

Check de basis

Check altijd de basis en organiseer zo nodig hulp, denk bijvoorbeeld aan:

- Voeding en lichamelijke verzorging
- Veiligheid jeugdige, veiligheid gezin
- Huisvesting, bijvoorbeeld zorgen om gas/licht/water/huisuitzetting/gezond en veilig huis
- Zorgverzekering
- Andere gezondheidsbedreigingen

Aanstaand ouderschap

Kijk samen met de aanstaande ouders of alle behoeftes voor de bevalling, kraamtijd en de komst van de baby aanwezig zijn, en hoe je het (aanstaande) jonge gezin verder kunt ondersteunen en stimuleren.

> Ondersteunen (vanaf p. 34)

> Stimuleren (vanaf p. 52)

> De V&VN Richtlijn Kwetsbaarheid eerste 1000 dagen

Meedoen jeugdigen en ouders

(Dreigende) geldzorgen kunnen leiden tot een isolement bij jeugdigen en (aanstaande) ouders. Help (aanstaande) ouders het isolement te doorbreken en meer sociale steun te ontvangen.

> Sociale steun (p. 43-46)

> Participatie (p. 60-62)

> Materiële en financiële steun (p. 47-50)

Inleiding

Vorbereiden

Gesprek

Ondersteunen
2/3

Samenwerken

Extra alert

Ouder-kindrelatie

Help (aanstaande) ouders aan 'goede ouder'-ervaringen. Als ouders het ouderschap positief beleven, versterkt dit hun zelfvertrouwen, welzijn en opvoedgedrag. Ontschuldig eventuele gevoelens van schuld en falen. Geldstress kan de hechting onder druk zetten en kan een factor zijn voor kindermishandeling. Wees bij (aanstaande) ouders ook alert op aan (dreigende) geldzorgen gerelateerde problemen/situaties, ondersteun hierin en verwijs zo nodig. Bijvoorbeeld: LVB, post-partum depressie, roken, alcohol- en middelengebruik of criminaliteit. Let er op dat de genoemde problemen ook andere oorzaken kunnen hebben.

> Steun bij ouderschap (p. 39-42)

> Steun bij opgroeien (p. 35-38)

Meedoen jeugdige

Help jeugdigen om (zo mogelijk gratis) deel te nemen aan bijvoorbeeld kinderopvang, zwembad, huiswerkbegeleiding, een sport- of culturele vereniging of vakantie. Wijs ouders erop dat kinderen geen schoolreis hoeven te missen. En help ouders ook de ontwikkeling van hun kind op alle gebieden te stimuleren. Bekijk welke financiële ondersteuning hierin eventueel mogelijk is.

> Ondersteunen (vanaf p. 34)

> Stimuleren (vanaf p. 52)

> Overzicht fondsen (p. 69-71)

Preventie gezondheid

Lees de tips over preventie van gezondheidsproblemen, versterken van een gezonde leefstijl, verminderen van risicogedrag en het bevorderen van de mentale gezondheid en veerkracht.

> Lichamelijke gezondheid (p. 53-56)

> Mentale gezondheid (p. 57-59)

Let ook extra op gezondheidsproblemen bij jeugdigen, die aan (dreigende) geldzorgen gerelateerd zouden kunnen zijn, ondersteun hierin en verwijs zo nodig

> Steun bij opgroeien (p. 35-38)

> Steun bij ouderschap (p. 39-42)

> JGZ-richtlijnen

Inleiding

Vorbereiden

Gesprek

Ondersteunen
3/3

Samenwerken

Extra alert

Financiële en materiële steun

Heeft het gezin (financiële) hulp (gehad)? Hoe is deze hulp ervaren? Het is belangrijk dat het gezin vroegtijdig financiële en materiële hulp en advies krijgt. Weet waar naartoe je kunt verwijzen en wat je daarnaast als JGZ-professional zelf kunt betekenen.

> Materiële en financiële steun (p. 47-50)

> Bespreken (p. 29)

> Overzicht fondsen (p. 69-71)

Kansen LPK

Maak gebruik van het LPK om indien nodig extra contactmomenten te hebben of het Prenataal Huisbezoek JGZ voor zwangeren in kwetsbare situaties in te zetten. Kijk ook wat je eigen organisatie/gemeente aan interventies (zoals VoorZorg of Stevig Ouderschap) en andere mogelijkheden biedt om gezinnen in kwetsbare omstandigheden te ondersteunen.

Monitoring

- Volg de ontwikkeling, groei en gezondheid van het (ongeboren) kind/jeugdige in een gezin met (dreigende) geldzorgen met extra aandacht.
- Stem met de (aanstaande) ouders en/of jeugdige af wat iemand prettig vindt qua follow-up en schat ook zelf in wat er nodig is.
- Vraag na of de (aanstaande) ouder en/of jeugdige voldoende geholpen is en minder stress ervaart. Voelt de (aanstaande) ouder en/of jeugdige zich gesteund? Is extra of andere ondersteuning nodig?
- Zorg dat je alles goed documenteert en bekijk de afspraken met je organisatie over digitale registratie van armoede.

Inleiding

Vorbereiden

Gesprek

Ondersteunen

Samenwerken

Extra alert

Lokale (netwerk)samenwerking

Naast de samenwerking met (aanstaande) ouders en jeugdigen heb je elkaar als professionals nodig. Een goede (warme) informatieoverdracht, toeleiding en samenwerking binnen het lokale netwerk, draagt bij aan optimale zorg voor jeugdigen en (aanstaande) ouders met geldzorgen door de leeftijdsfasen en domeinen heen. Zorg voor één professional die overzicht houdt en een klik heeft met de (aanstaande) ouders en/of jeugdige.

> Signalen verbinden (p. 30-33)

> Integraal werken (p. 15)

> In iedere werkwijze is een apart stuk opgenomen over samenwerken

> Draaiboek 'Lokaal samenwerken in de aanpak van kinderarmoede'

Inleiding

Vorbereiden

Gesprek

Ondersteunen

Samenwerken

Extra alert

Kleine stapjes

Toon begrip, ook als een (aanstaande) ouder en/of jeugdige minder snel in actie komt, of sneller opgeeft door geldstress: waardeer kleine stappen. Bekrachtig wat de (aanstaande) ouder en/of jeugdige wel doet, en probeer van daaruit weer een ingang te krijgen. Zoek samen naar oplossingen als er iets is wat hen belemmert de stap naar hulp te zetten. Probeer niet te oordelen over de keuzes van mensen met (dreigende) geldzorgen, maar samen de situatie te achterhalen en oplossingen te zoeken. Eenvoudig, dichtbij de mensen en vanuit vertrouwen en de menselijke maat.

Vermijden en uitstellen

Wees alert op het vermijden of uitstellen van zorg uit angst voor kosten, eigen risico en bijdragen (bijvoorbeeld kraamzorg of lactatiekundige zorg). Ook alertheid op het missen van afspraken door te veel stress, schaamte, moeten werken of geen vervoer kunnen betalen, wantrouwen naar (zorg)instanties of angst voor registratie.

Begrijpelijke taal

Soms is er minder kennis over het belang van zwangerschaps- en kindzorg waardoor afspraken niet nagekomen worden, of is het door laaggeletterdheid of taalbarrière niet begrijpelijk voor (aanstaande) ouders en/of jeugdigen.

Ziekte

Wees er bij (chronische) ziekten van de jeugdige alert op of het de ouders en de jeugdige lukt om behandeladviezen van JGZ/ huisarts/medisch specialisten op te volgen (door geldgebrek en stress kan dat lastig zijn). Let ook op de financiële consequenties van vroeggeboorte en een chronisch ziek kind.

Bureaucratie

Soms zijn er gezinnen die tussen de wal en het schip vallen. Bekijk en bespreek met de gemeente en de andere betrokken partijen de mogelijkheden. Soms kan er meer dan je denkt. Het helpt hierbij om je netwerk te kennen. Wees alert op de bureaucratische muren als je hebt doorverwezen. Dit maakt dat sommige mensen afhaken.